

Forslag til bevaringsplan Bodin kirkegård

Bodø kirkelige fellesråd

Dokumentinformasjon:

Oppdragsgiver: Bodø kirkelige fellesråd

Rapportnavn: «Forslag til bevaringsplan for Bodin kirkegård»

Utgave/dato: 1.september 2016

Oppdrag: 609025-01

Grunnlag: Verneplan utarbeidet av Verneplangruppa utnevnt av Bodø kirkelige fellesråd

Oppdragsleder: Rannveig Søndergaard Holm

Medarbeider: Åse Marit Rudlang Flesseberg

Kvalitetskontroll: Aud Wefald

Asplan Viak AS

Innhold

Innledning	5
Metode	5
Kort stilhistorikk	11
Forslag til bevaring Bodin kirkegård	13
Konsekvenser av planen	29
Framtidig bruk av graver med bevaringsverdig gravutstyr	31
Gravminner uten bevaringsverdi innenfor bevaringsområdet	31
Restaurering av gravutstyr	33
Kilder	35
Vedlegg: Skjema	

e og OSM - Geodata AS

Kart over Bodin kirkegård i sin helhet. Middelalderkirkegårdens avgrensning er vist med mørk grønn. Kvartalene som vurderes med hensyn til bevaringsplanen er merket med rød stiptet linje. Kartet er hentet fra Askeladden.ra.no.

Innledning

Ingen gravplasser er like; lokale variasjoner, naturforhold, alder, bruksmåte og utforming varierer fra sted til sted. Derfor må individuelle vurderinger alltid ligge til grunn ved utarbeidelse av bevaringsstrategi. Denne rapporten er en av to rapporter utarbeidet på samme tid. Denne rapporten omhandler Bodin kirkegård og den andre Bodø kirkegård. Tankesett og prinsipper kan videreføres til andre gravplasser, men vurderinger må gjøres på hver enkelt gravplass.

I Bodø har det hittil vært lite tradisjon for gjenbruk av graver blant annet pga. kaldere klima og sen nedbrytningsprosess. Bodin og Bodø gravplasser har derfor et stort antall gamle gravminner eldre enn 60 år, mange med tilsvarende verdi og kvalitet. Samtidig er det et behov for å finne ledig gravplassareal, og det er ønske om å se på gjenbruk av graver. I motsetning til tidligere tider, da det var mye ledig areal og liten begrensning på å ta i bruk nytt areal, er det i dag kostbart å bygge nye gravplasser og egnet areal er ofte landbruksarealer som er underlagt jordvern. Fordelene ved å gjenbruke graver er derfor flere.

Vår oppgave har vært å finne ut hvordan man kan ivareta kulturminnene på en forsvarlig måte og samtidig friggi sammenhengende områder for ny bruk.

Eksisterende registreringer utført av Verneplangruppa har vært et viktig utgangspunkt for arbeidet, men vurderingen av hvilke gravminner som er aktuelle for bevaring er gjort på selvstendig grunnlag. Kapittelet «Bevaringsarbeid på kirkegårder» i boken «Kirkegården - et levende kulturminne» og boken «Gravminner gjennom tusen år» har vært litteraturkilder. De eldste gravkvartalene, fra A til T, i den nordlige delen av gravplassen, er de som har vært vurdert med hensyn til bevaring. Vi har lagt ved et forslag til forskrifter som kan vedtas se §11. Særbestemmelser for bevaring av grav / gravsted på Bodin kirkegård, kvartal A, B, C, D, E, G, H, I, K, N og S.

Kort historikk

Bodin kirke ble bygget i 1240. Kirkens alder og gamle gravplater som er bevart ved kirkebygget viser at dette kirkestedet har vært i bruk i lang tid. Dagens gravplass ligger utenfor middelalderkirkegårdens avgrensning og stammer antagelig fra utvidelsen i 1841, noe som gjenspeiles i gravminnene som er bevart i området.

Forutsetninger

Ved gjenbruk av graver er det viktig å sikre at gravplassens historie ivaretas, men det betyr ikke at alle eldre gravminner må bevares. Mange steder i landet vil det være naturlig å bevare alt, fordi det er så få gravminner av eldre dato. For Bodø og Bodin kirkegårder er dette ikke tilfelle, her befinner det seg en stor mengde eldre gravminner. I slike tilfeller velger man ut *et representativt utvalg*, et utvalg gravminner som representerer hele perioden gravplassen har vært i bruk

og i den grad det er mulig; alle lag av samfunnet. Dette har også vært målet for vårt arbeid.

Bevaring av gravminner i gravmiljø kontra bevaring av enkeltstående gravminner

Der flere eldre gravminner står sammen eller kan oppleves i sammenheng danner de et gravmiljø. Når gravminner står samlet i et gravmiljø er det lettere å oppfatte at gravminnene har en viss alder, at de skiller seg fra moderne gravminner og at det er kulturminner.

Bevaring av gravmiljøer vil også ivareta en eldre gravstruktur der gravene ofte var mindre enn dagens standard krever. I tillegg vil etablert vegetasjon bli ivaretatt, f.eks. trær, og tilføre kulturmiljøene ytterligere opplevelsesverdi. Vegetasjon og gangstier vil kunne forsterke opplevelsen av et gravmiljø og sammenheng med omgivelsene inngår som en del av vurderingen av avgrensningen.

Bevaring av enkeltstående gravminner er mer utfordrende. Dersom bevaringen skal ha en hensikt må det fremgå klart at gravminnet er gammelt og bevaringsverdig. Alder over 60 år alene betyr ikke at gravminnet er lesbart som et kulturminne. De eldre, høyreste gravminnene skiller seg ut i form og høyde og vil klart fremstå som eldre, mens mindre gravminner og spesielt de yngste bør ha tilleggskriterier for å vurderes til bevaring. Et slikt tilleggskriterium kan for eksempel være at det er unikt.

Vi forsøker derfor primært å bevare det representative utvalget gravminner i sammenhengende miljøer, mens enkeltstående gravminner foreslås bevart der de er unike eller det klart fremgår at de har høy alder.

Metode

Den store mengden gravminner har krevd en systematisk tilnærming for å sikre at alle stilepoker er representert og at unike gravminner ikke går tapt. Metoden har i tillegg vært et hjelpemiddel for å gi en oversikt til å kunne konkretisere de ulike gravmiljøene. Alle avgjørelser baserer seg på visuelle valg og metoden baserer seg av den grunn på billedlige framstillinger. De billedlige framstillingene har vært tegninger/bilder i kart og kategorisering av bilder i skjema. Arbeidsprosessen har bestått av en parallell veksling mellom den kartbaserte kunnskapen og den kategoriserende skjemastrukturen. Skjemaet har vært en viktig del av arbeidet for å kontrollere at alle stilepoker og alle typer gravminner blir ivaretatt.

På de fire neste sidene er arbeidet i kart illustrert i fire trinn. Skjemaet er lagt til som et vedlegg til sist i rapporten. Antagelig vil skjemaet i hovedsak være av interesse for de som gjerne vil vite bakgrunnen for at bestemte gravminner er utelatt.

gravminner som er aktuelle mht. bevaring

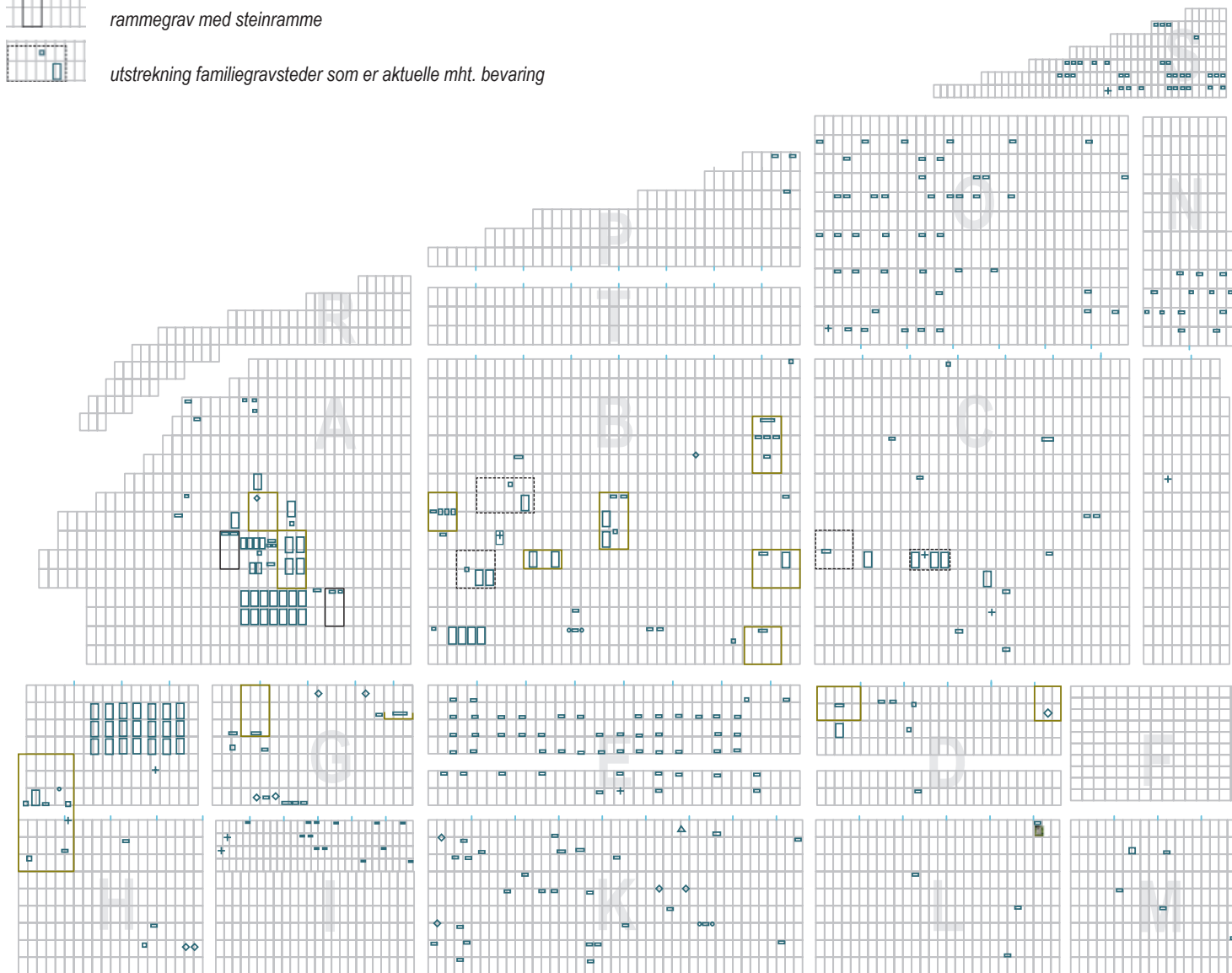
rammegrav med gjerde

rammegrav med steinramme

utstrekning familiegravsteder som er aktuelle mht. bevaring

Innsamlede data

1. Innsamling av data basert på befaring

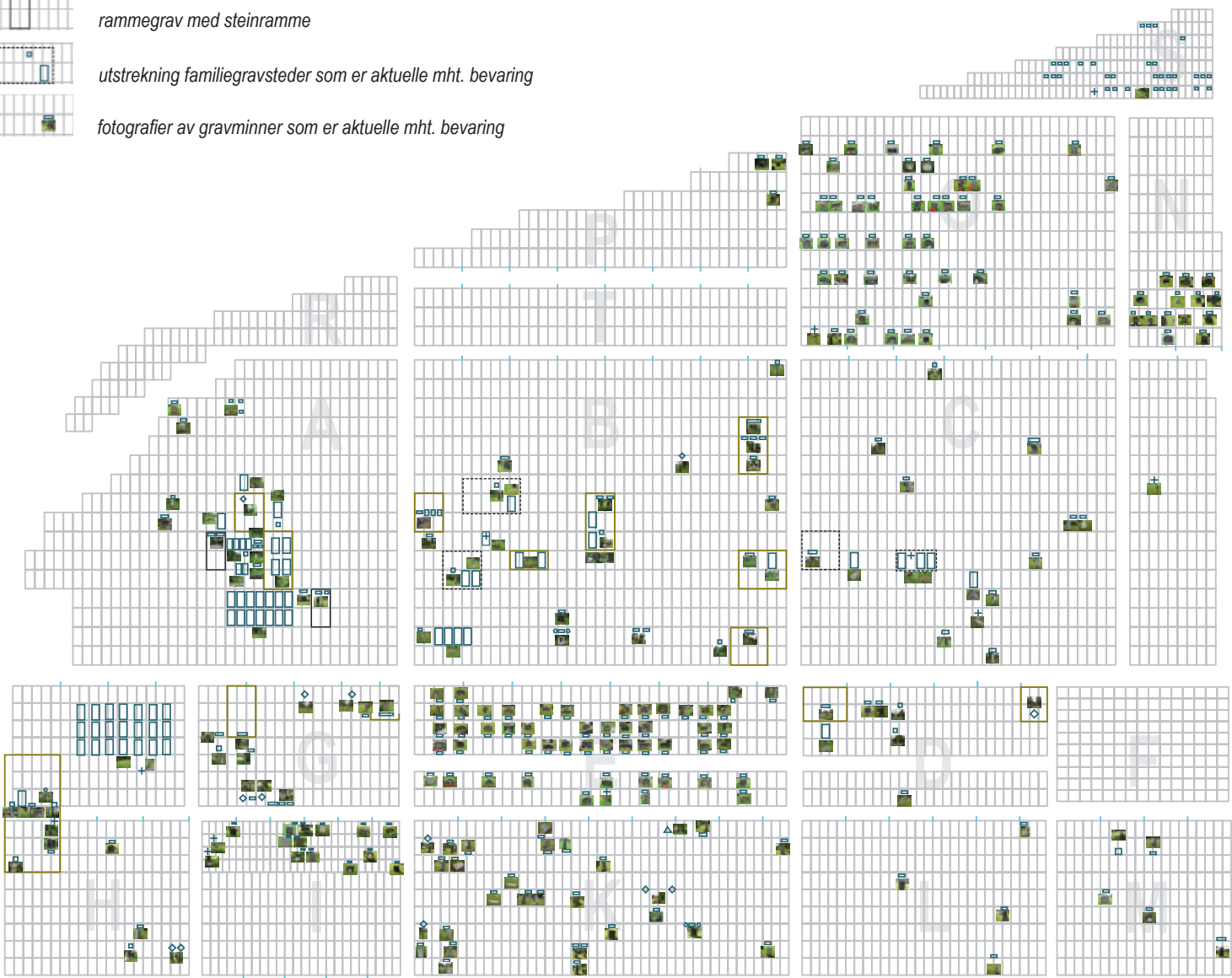
Kartet viser alle gravminner som er aktuelle mht. bevaring, alle rammegraver med gjerde, alle rammegraver med steinramme og utstrekning av familiegravsteder som er aktuelle mht. bevaring.

Målet under befaringen var å få en oversikt over mulige aktuelle gravminner med hensyn til bevaring. Disse er tegnet inn på kartet. I tillegg er rammegraver med gjerder og steinramme i bakkenivå registrert. Familiegravsteder er markert med egen linje der de fremstår klart på gravplassen.

Nøyaktigheten på plasseringen er omtrentlig, men gir et utgangspunkt for å vurdere områder for bevaring. Det er ikke nøyaktig nok til å danne grunnlag for prosjektering, og det er viktig at digitale innmålinger gjøres før en går i gang med ny gravplan og landskapsplan.

Gravminner er ikke vurdert på bakgrunn av lokalhistorie og personalhistorie. Dette på bakgrunn av at vi mangler den lokale kjennskapen til å vite med sikkerhet at dette er ivaretatt. Det bør kvalitetssikres om dette er ivaretatt i utvalget. Ifølge Klingberg i boken «Gravminner gjennom tusen år» i kapitlet «Vern av gravminner» omtales bevaring på bakgrunn av lokal- og personalhistorie som vanskelig. Hvem sitt ettermæle skal bevares og hvem sitt ettermæle skal ikke bevares? Han anbefaler å bare unntaksvis bevare graver av personalhistoriske grunner.

- gravminner som er aktuelle mht. bevaring
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsteder som er aktuelle mht. bevaring
- fotografier av gravminner som er aktuelle mht. bevaring

2. Visualisering ved hjelp av bilder

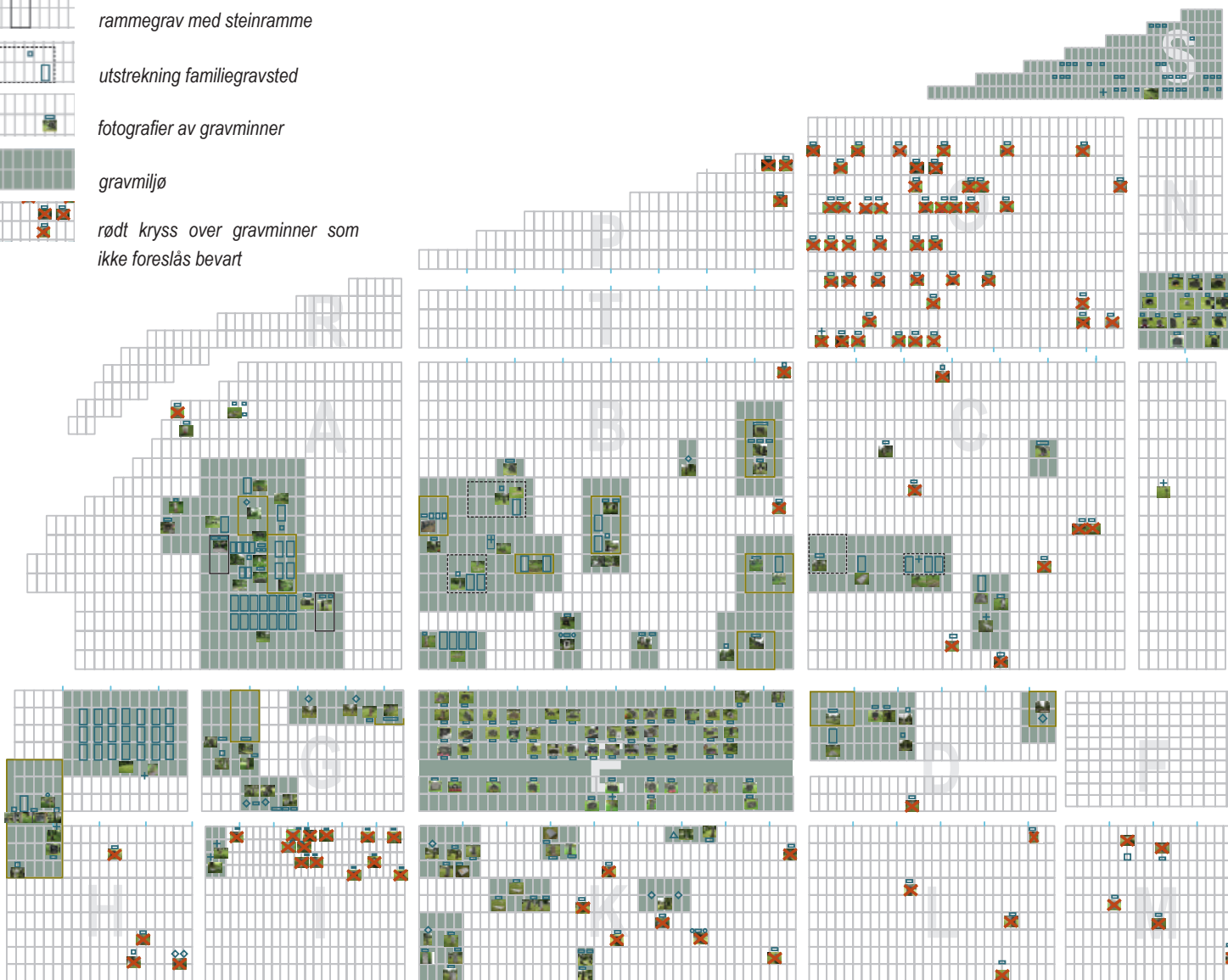
Kartet viser de samme gravminnene, rammegravene med gjerde/steinramme og utstrekning av familiegravsteder som på kart 1, side 6. Forskjellen er at det er lagt til et foto av hver av gravminnene.

Med et bilde for hver av de utvalgte mulige aktuelle gravminnene for bevaring, er det lett å få en oversikt over de mange ulike gravminnene.

Under arbeidet har vi arbeidet i digitalt format slik at vi kan zoome inn og ut der vi har ønsket å se på bildene som vurderes. I papirutgaven av denne rapporten er bildene for små til å kunne leses, men kartet er likevel tatt med for å forklare den overordnede arbeidsprosessen.

Innsamlede data med bilde av gravminnene

- gravminner som er aktuelle mht. bevaring
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegavsted
- fotografier av gravminner
- gravmiljø
- rødt kryss over gravminner som ikke foreslås bevart

Avgrensning av gravmiljø

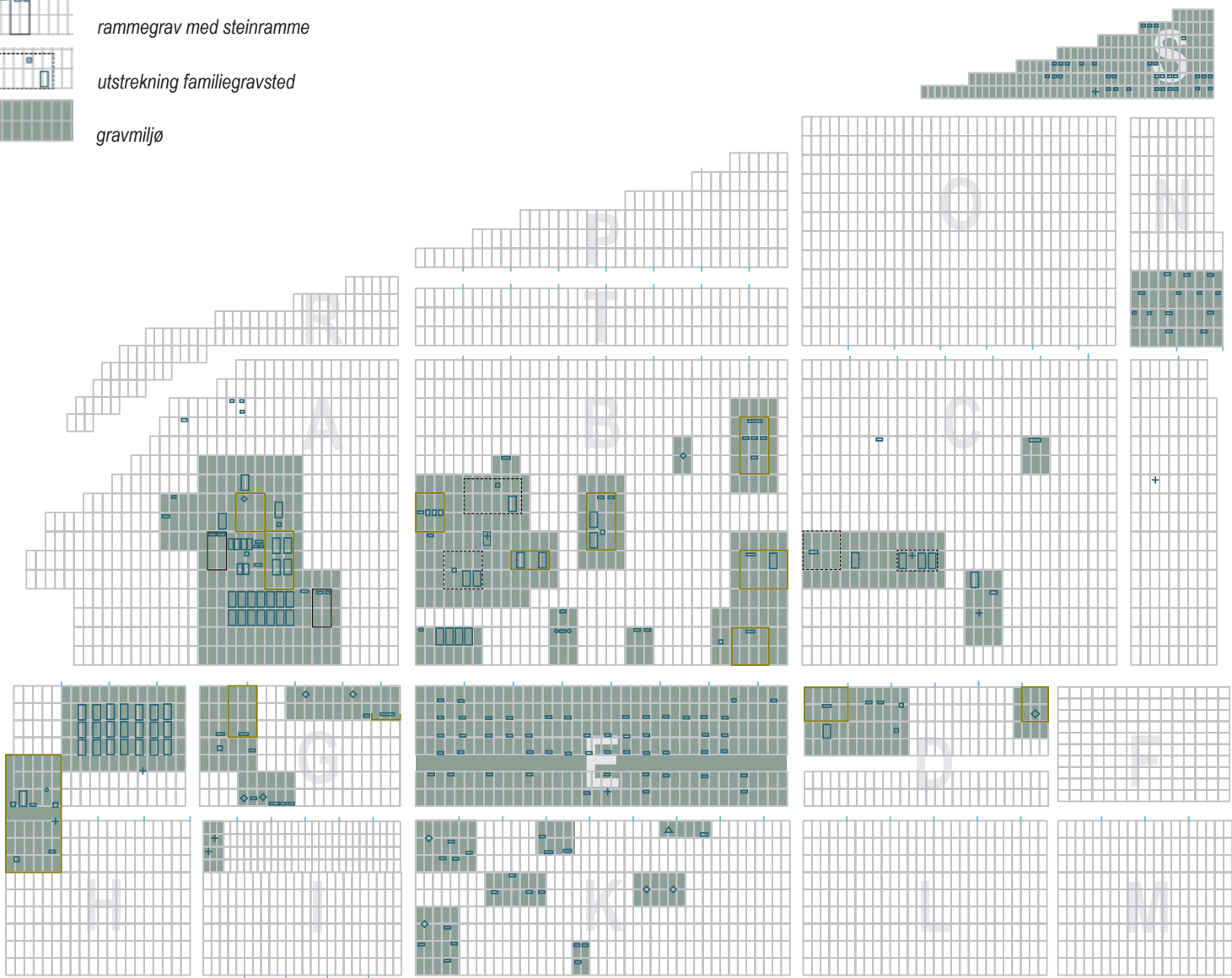
3. Konkretisering av gravmiljø

Kartet viser grå farge på helhetlige gravmiljø med gravminner som bør bevares i sammenheng og røde kryss over gravminner som ikke foreslås bevart.

Avgrensningen av gravmiljøene er større enn den reelle fysiske utstrekningen. Dette av hensyn til at det skal være en liten avstand, litt luft, mellom kulturminnene og de arealene som brukes til nye gravlegginger. Intensjonen er også at det her vil være plass til å etablere ny vegetasjon som vil tydeliggjøre gravmiljøet og som vil underbygge gravmiljøet som noe spesielt.

Vi har så langt det har vært mulig forsøkt å ivareta alle typer gravminner i sammenheng med et gravmiljø. Der dette ikke har vært mulig, ligger det gravminner foreslått til bevaring som enkeltgraver. Alle gravminner som er representert i et eller flere gravmiljø foreslås ikke bevart og krysses ut i kartet. I enkelte tilfeller er gravminner valgt ivaretatt på Bodø kirkegård.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegavsted
- gravmiljø

4. Ferdigstilt bevaringsplan.

Kartet viser grå gravmiljø som foreslås be-
 vart og unike enkeltstående gravminner som
 foreslås bevart. Gravminner med rødt kryss
 på kart 3, side 8 er fjernet.

Det å samle bevaringen til helhetlige
 gravmiljø, er hensiktsmessig av to grunner.
 Den første grunnen er at gravminnene opp-
 leves i sammenheng og ved å stå samlet blir
 variasjonen mer fremtredende, som kultur-
 minner blir de mer iøynefallende. Den andre
 grunnen er at de frigitte områdene for ny
 gravlegging blir mer sammenhengende.

Øverst: fra perioden fram til ca.1930. Kvartal G/H Nederst: fra perioden 1930 - 1956. Kvartal N

Kort stilhistorikk

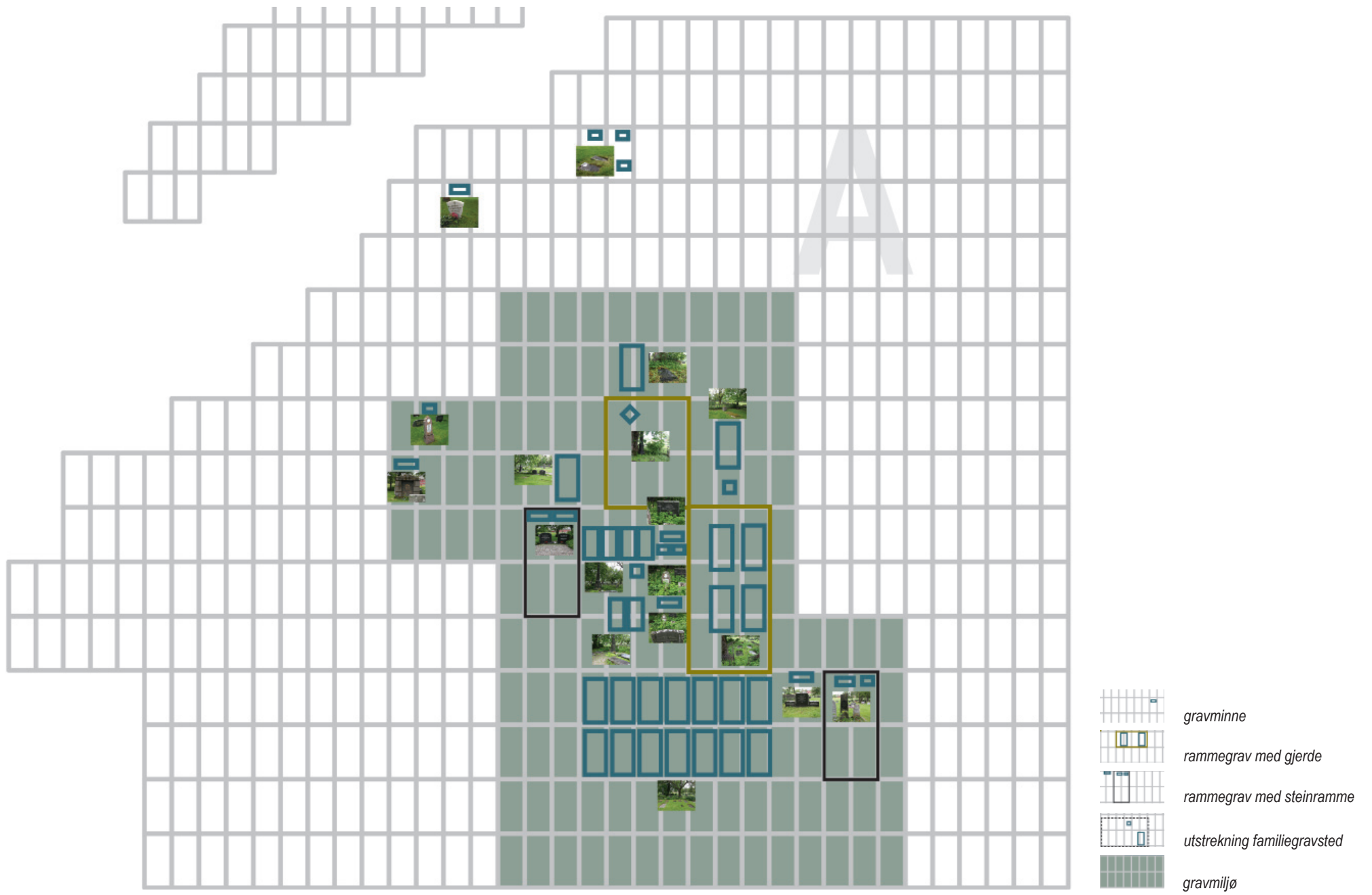
Vi tar for oss epokene som er representert på Bodin kirkegård. Epokenes kan deles inn i under-epoker, men vi har valgt denne inndelingen da det skjedde et klart stilskifte.

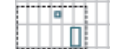

Perioden - fram til ca. 1930

På Bodin kirkegård finnes det både obelisker, steler, jernkors og gravplater fra perioden. Gravminnene er ofte høyreiste og med klassisistiske stilidealer og mange ligger på store familiegravsteder. Her finnes det flere eksempler på innrammede familiegravsteder, både med gjerde og steinramme. De store gravminnene representerer den rikeste delen av befolkningen. Den alminnelige bodøværing hadde enklere gravminner, men også disse var stående i format, som regel av lys stein. Vi finner både middels høye og relativt små steler med spiss topp fra perioden og buede høyreiste med kulet bakside. Fra perioden er det også bevart trekors, noe som må regnes som uvanlig.

1930 - 1956 (60 år alder = nedre grense for vurdering av bevaring)

Rundt 1930 skjer det et stilskifte og mørke steinarter overtar og blir etter hvert tilnærmet enerådende som materiale. Gravminnene blir lave og liggende. Denne perioden er svært lang og samtidig gikk produksjonen av gravsteiner fra å være et håndverk til å bli en industri. Maskinell produksjon ga flere muligheter til utforming og perioden preges av stor variasjon i form og utsmykning, fra jugendstilens mykere former til art decoens geometriske former og til slutt stein med hugget dekor i overflaten, men felles for perioden er at gravminnene i hovedsak har liggende format og er utformet i mørk stein.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

Et stort og helhetlig gravmiljø foreslås bevart i kvartal A.

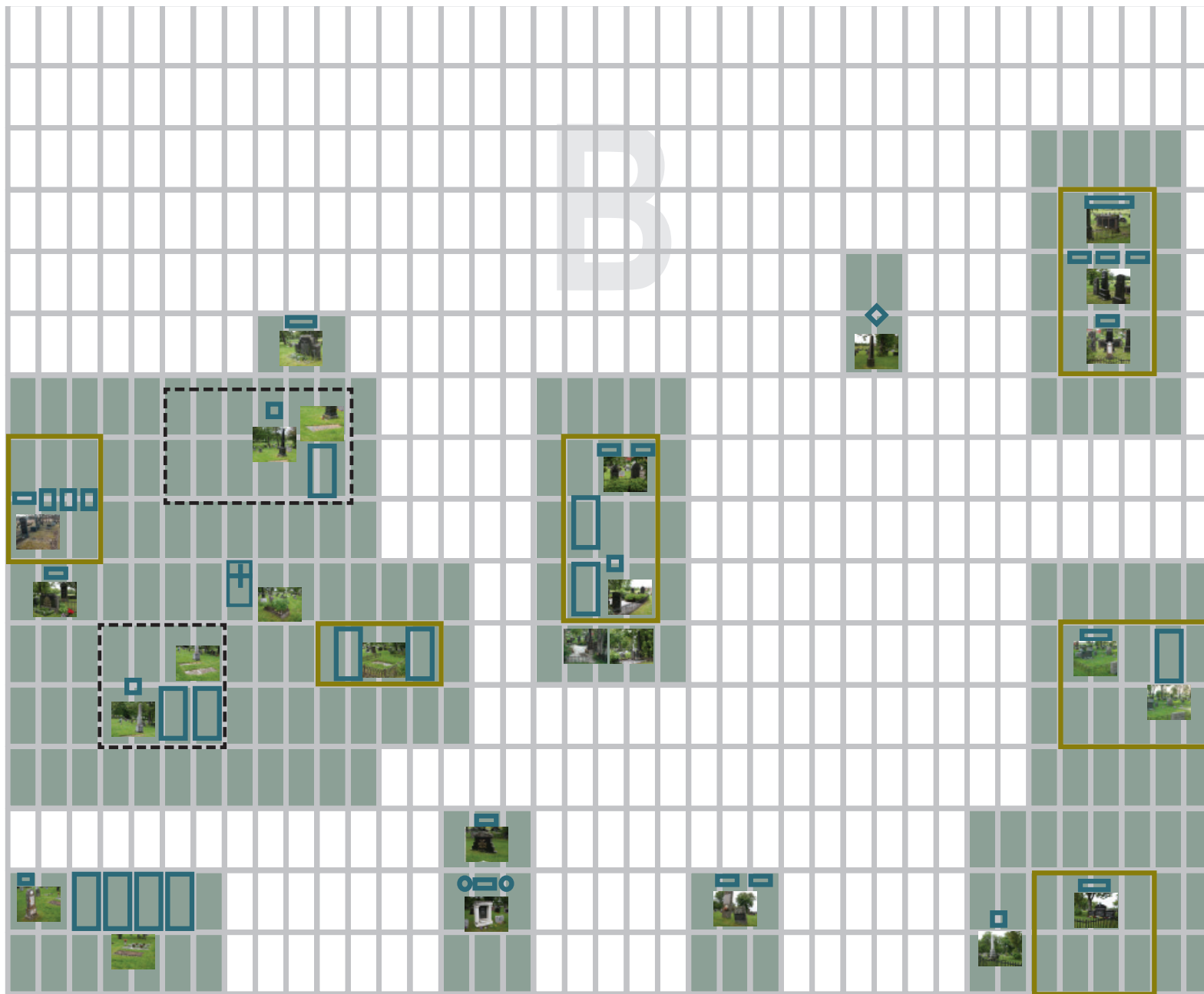
FORSLAG TIL BEVARING BODIN KIRKEGÅRD

Kvartal A

I kvartal A er det foreslått bevart et stort gravmiljø med familiegravsteder. Området er uvanlig helhetlig med en stor mengde gravminner av de tidlig typene. Større trær omrammer området og underbygger helheten i gravmiljøet.

Et større felt med gravplater og flere store trær inngår i gravmiljøet.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

Familiegravsteder inngår i de fleste av gravmiljøene i kvartal B.

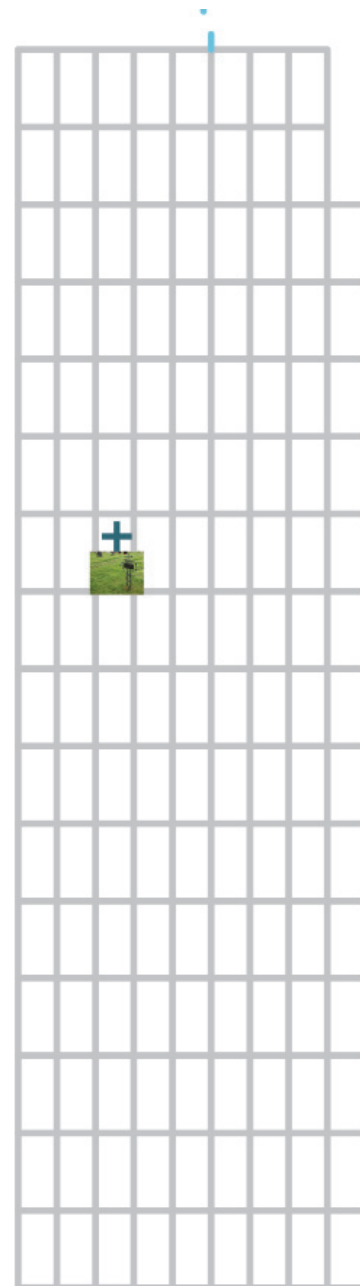
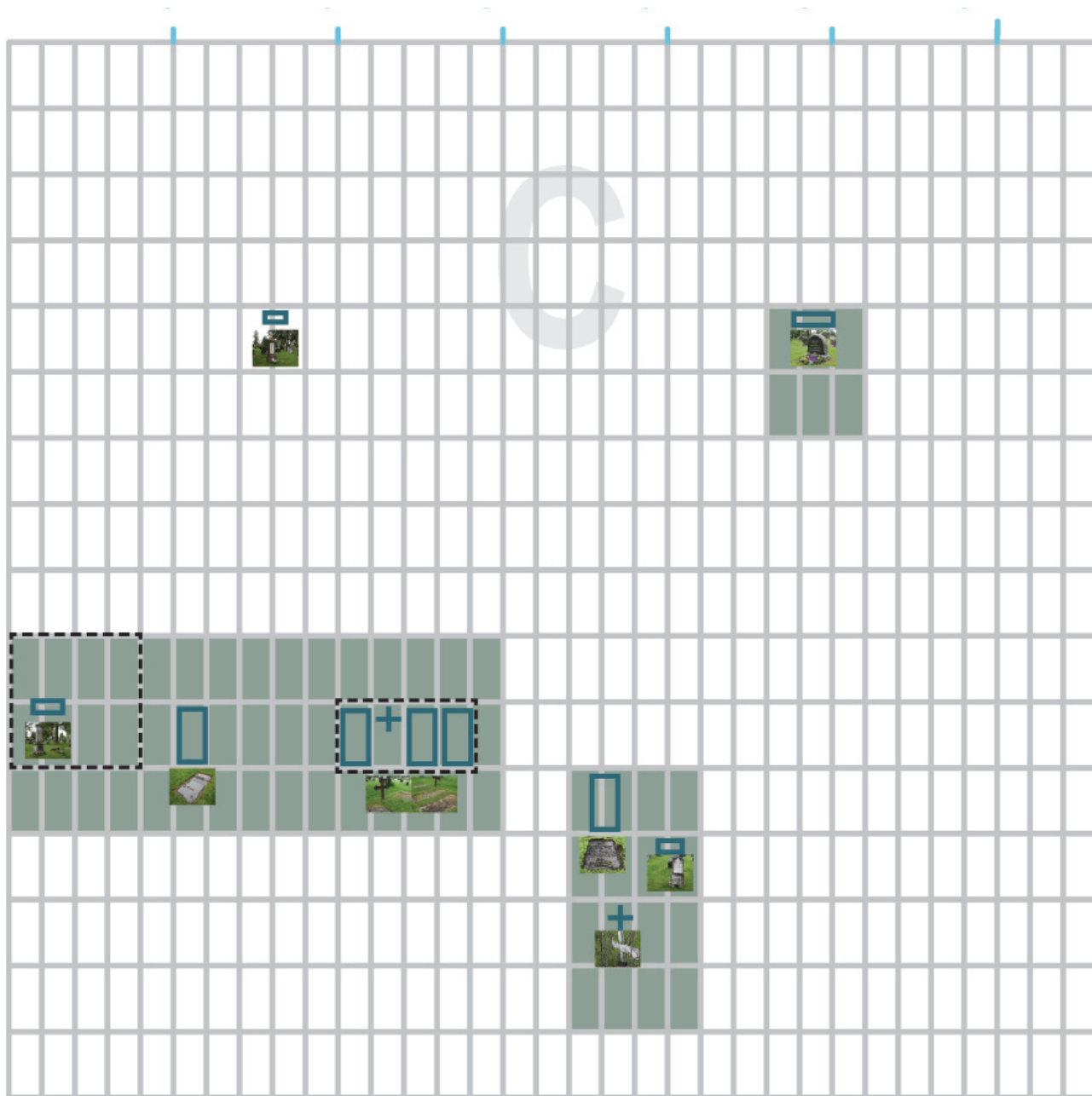
Kvartal B

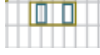

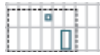

I kvartal B er seks større rammegraver med ulike former for inngjerding foreslått bevart. Både i og utenfor disse rammegravene er det mange liggende gravplater. I tillegg er noen enkeltstående gravminner foreslått bevart, blant annet i tilknytning til veiforløpet. I tilknytning til rammegravene er det flere trær og busker som er en viktig del av gravmiljøet.

Alle rammegraver på hele gravplassen er foreslått bevart. Disse danner tydelig avgrensede gravmiljø og er samtidig romdannende for gravplassen som helhet. Obelisker er tilsvarende et romdannende element.

Eksempel på familiegravsted på kvartal B.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

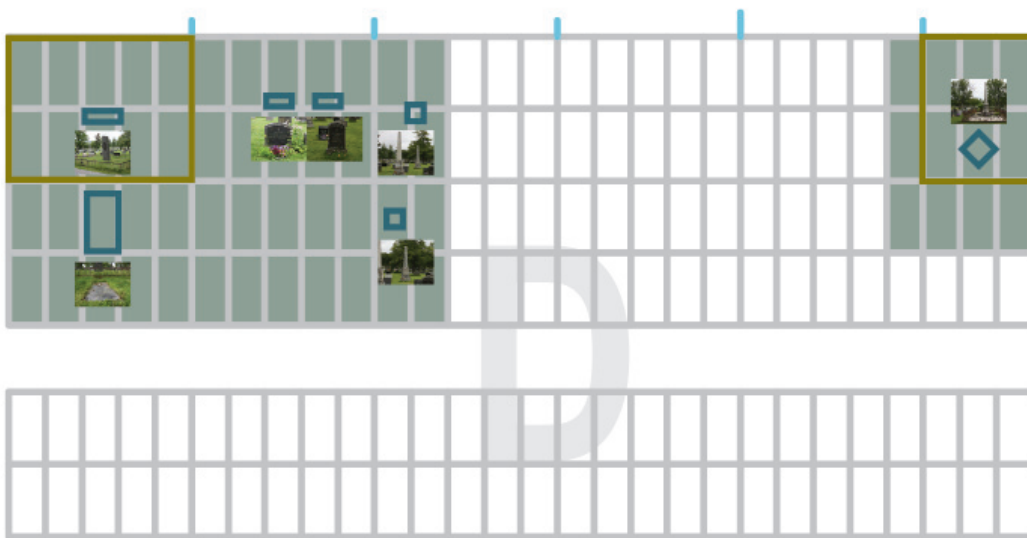
Ut over tre gravmiljø, foreslås det to enkeltstående gravminner bevart i kvartal C.

Kvartal C

I kvartal C foreslås det bevart tre mindre gravmiljø. Det ene består av fire gravplater, et jernkors og en høy stele. Det andre består av en gravplate, en stele og et trekors. Disse to gravmiljøene ligger relativt nære hverandre og kan sees i sammenheng. Det tredje er et familiegravsted med et stort gravminne.

Bildet viser deler av det største gravmiljøet på kvartal C.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

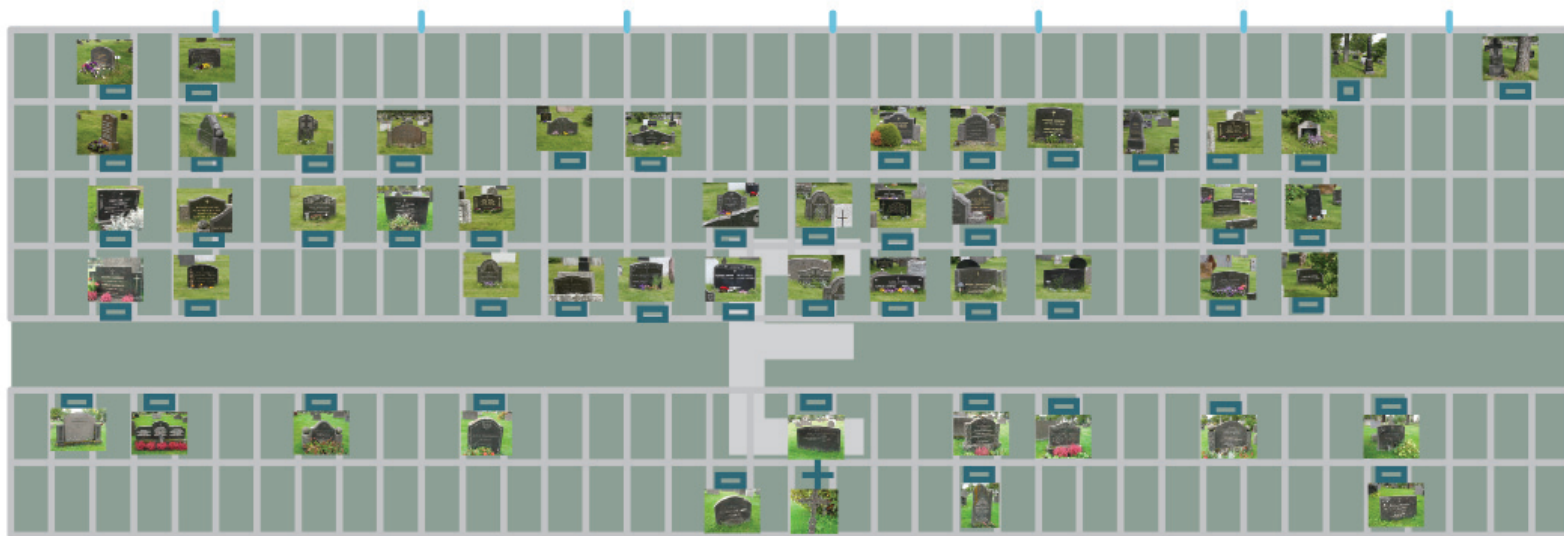
To gravmiljø knyttet til familiegravsteder foreslås bevart i kvartal D.

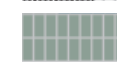
Kvartal D

I kvartal D er det foreslått bevart to gravmiljø med inngjerdede familiegravsteder. Det ene gjerdet er av smijern i svært høy kunstnerisk kvalitet, antagelig også i nasjonal målestokk.

Høy kunsterisk kvalitet på gjerdet på det ene familiegravstedet.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

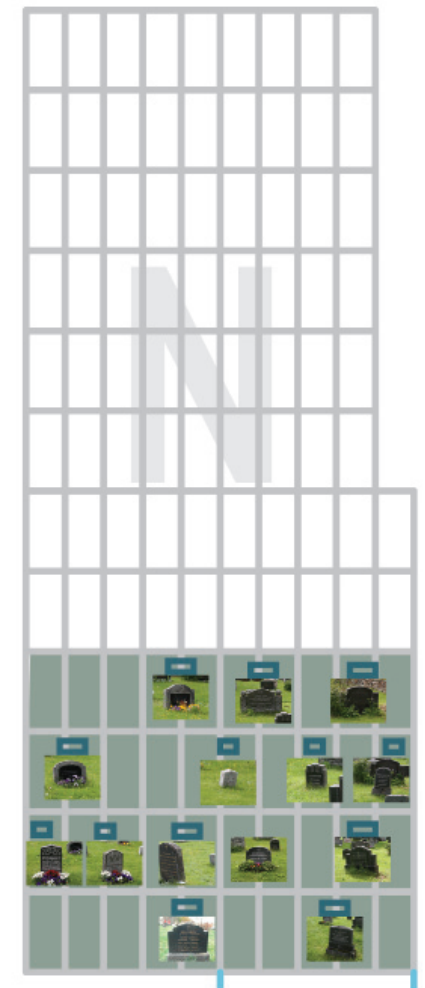
Hele kvartal E foreslås vernet som et sammenhengende gravmiljø.

Kvartal E og N

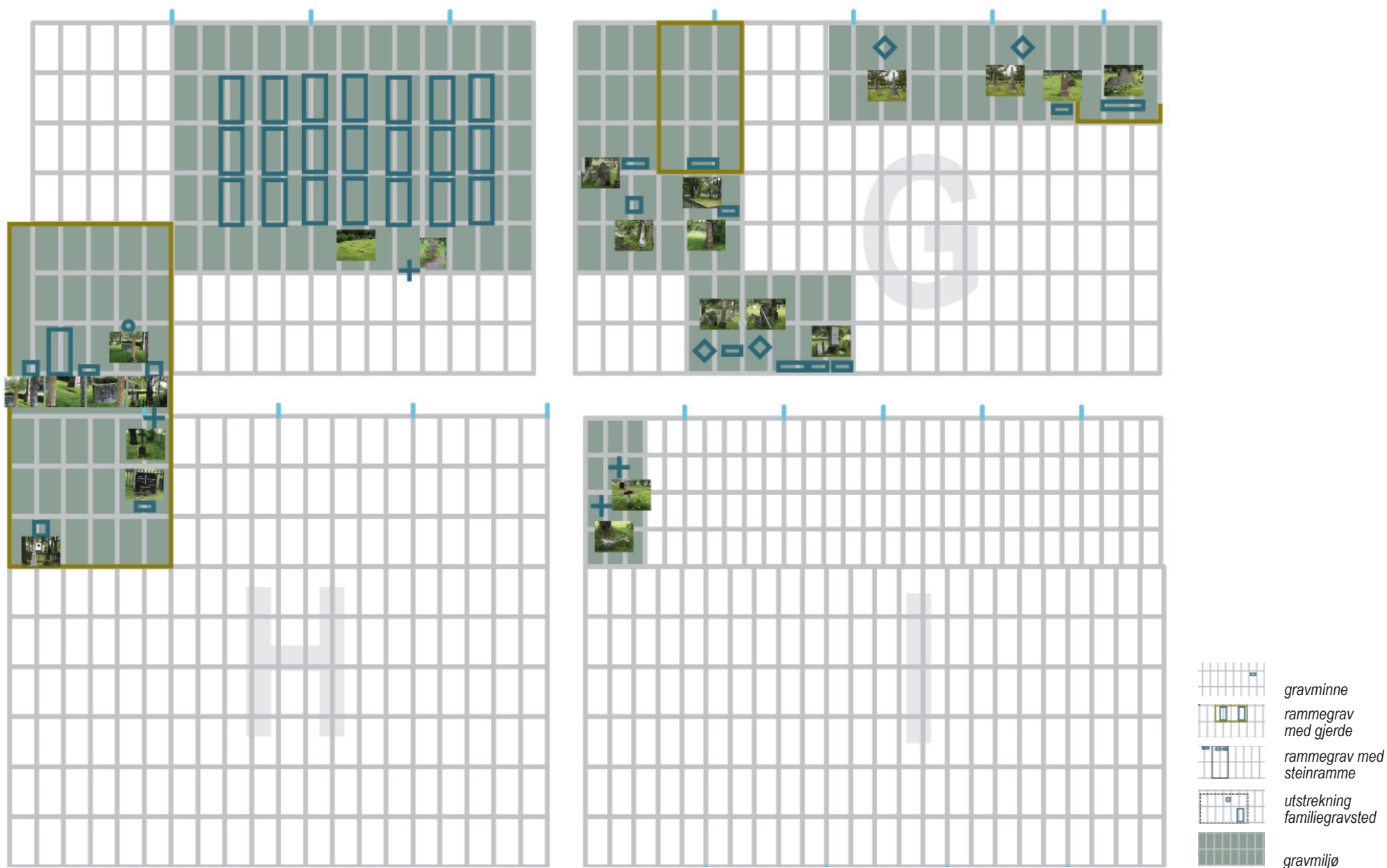
Hele kvartal E er foreslått til bevaring. Kvartalet inneholder en stor konsentrasjon av mørke og lave gravminner fra perioden etter 1930. Disse kan lett forsvinne mellom nyere gravminner da de har samme form, men fremtrer tydelig der de står i helhetlige kvartal som dette. I tillegg er det foreslått bevart et mindre gravmiljø i kvartal N fra samme periode, men med en større konsentrasjon av typen med overflatedekor. Steinene i kvartal N er også mindre i størrelse enn i kvartal E.

Eksempel på mørkt og lavt gravminne som foreslås bevart i kvartal E.

Kvartal N.

Gravmiljøene som foreslås bevart i kvartal G, H og I er godt synlig fra veien.

Kvartal G, H og I

I kvartal G, H og I er det til sammen foreslått bevart seks gravmiljø. Blant disse er det spesielt et stort og helhetlig inngjerdet familiegravsted som utmerker seg, samt et stort felt med gravplater.

Familiegravstedet som både ligger i kvartal G og H utmerker seg med en stor variasjon i utformingen av gravminnene.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

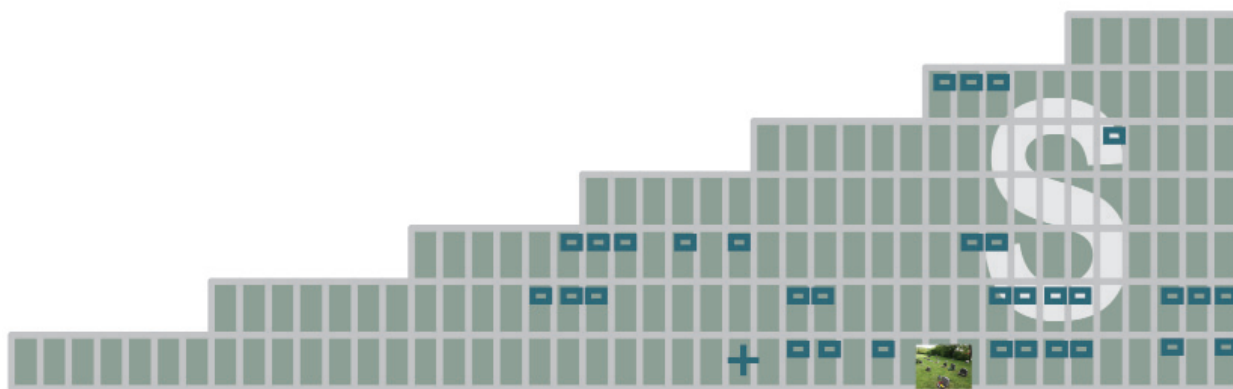
I kvartal K foreslås det bevart flere mindre gravmiljø.

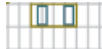

Kvartal K

Kvartal K har en konsentrasjon av høyreiste gravminner fra den første perioden, men fra de mer vanlige lag av samfunnet. Dette er det eneste stedet på Bodin der disse opptrer i konsentrasjon.

I kvartal K er det mange gravminner fra de vanlige lag i samfunnet.

- gravminne
- rammegrav med gjerde
- rammegrav med steinramme
- utstrekning familiegravsted
- gravmiljø

Kvartal S er et rent barnegravfelt.

Kvartal S

Kvartal S er et større barnegravfelt som er foreslått bevart. Gravminnene i dette kvartalet spenner over en lang tidsperiode og er en variert samling av gravminner fra ulike tidsperioder.

Kvartal S har en variert samling av barnegravminner fra ulike tidsepoker. De skiller seg fra andre gravminner ved at de har en mindre størrelse.

Kulturhistorisk registrering av gravminner

Dato	18. mai 2010	Registrert av	VE NMN AKA	
Kirkegård	Bodin		Kvartal, felt	G
Kommune	Bodø		Rekke	
Fornavn	Christine Thomine	Død	Grav nr	
Etternavn	Jensdatter	1852	Festet til	
Første gravlagte		Siste gravlagte		

Foto av gravstedet

dscn5336.jpg

Kategori

J

A-Z

dscn5337.jpg

Kulturhistorisk vurdering av gravminnet:

Type	Materiale	Innramming	Dekke		
		Jern	Gress		
Tilstand	Meget god	God	Dårlig		
Meget god					
Type innskrift	Nedsenket	Forhøyet	Løse bokstaver	Malt	Annet
Vurdering	Meget b.v.	Bevaringsverdige	Gjenbruk	Slettes	
Bevares					
Begrunnelse	Historisk				
Merknader:	Spesiell historie. Navneplatet borte 18. Mai 2010				

Konsekvenser av planen

Lovgrunnlag for bevaring av gravplass

Gravferdslovens forskrift

Gravferdslovens forskrift har bestemmelser om bevaring:

§ 27. Bevaring

Kirkelig fellesråd kan vedta at områder av gravplassen eller enkeltgraver med gravminner og annet utstyr skal bevares. Slikt vedtak kan bl.a. gjøres dersom gravminner på et område av gravplassen eller en grav er av en viss alder, at det representerer en stilhistorie, har et lokalt særpreg i form eller materialbruk, gir uttrykk for en interessant personalhistorie eller er unikt. Gravplassvedtektene skal inneholde egne bestemmelser for de områder eller graver som vedtas bevart

Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø - T-3/2000

Det såkalte "Kirkerundskrivet" T-3/2000 utgitt av Kirke-, utdannings- og forsknings-departementet og Miljøverndepartementet har også bestemmelser om bevaring:

Gravminner

Kirkelig fellesråd har et ansvar for å vurdere om bevaring av enkeltgraver eller deler av kirkegården er aktuelt, og kan etter § 27 i gravferdsforskriften vedta at områder av kirkegården eller enkeltgraver med gravminner og annet utstyr skal bevares. Dette gjelder utstyr som er i kirkegårdens eie, eller i privat eie når det gjøres avtale om bevaring. Fellesrådet bør se til at det iverksettes sikringstiltak for å sikre at særlig bevaringsverdige gravminner ikke forfaller/forringes. Riksantikvaren kan bistå med rådgivning vedrørende konserverings- og sikringstiltak.

Gravminner i kirkegårdens eie som er eldre enn 60 år og yngre enn fra 1536, skal ikke flyttes eller fjernes før vedkommende fylkeskommune/samisk kulturminneråd har hatt anledning til å uttale seg. Når det gjelder flytting eller fjerning av kulturhistorisk verdifulle gravminner i privat eie, bør fylkeskommunen/samisk kulturminneråd varsles på forhånd. Når uttalelse skal innhentes, forelegges saken skriftlig med foto av de aktuelle gravminner. Dersom kirkelig fellesråd ikke ønsker å følge kulturminnemyndighetens råd, kan saken klages inn for bispedømmerådet.

"Kirkerundskrivet" pålegger i hht § 3.2 kirkelig fellesråd et ansvar for å vurdere om bevaring er aktuelt og iverksette sikringstiltak.

Hjemmel for bevaringsplanen på Bodin kirkegård

Gravferdslovens forskrift (se over) krever at gravplassvedtektene skal inneholde egne bestemmelser for de områder eller graver som vedtas bevart. Ved utarbeidelsen av bevaringsplan er det derfor også nødvendig å utarbeide bestemmelser om bevaring av gravutstyr i gravplassvedtektene. For at vedtektene skal være juridisk bindende må disse vedtas av Bodø kirkelig fellesråd og godkjennes av bispedømmerådet. Vedtektene gir regler om at gravutstyr som er omfattet av planen ikke kan flyttes eller endres. I forbindelse med utarbeidelse av bevaringsplanen er det foreslått følgende:

§11. Særbestemmelser for bevaring av grav / gravsted på Bodin kirkegård, kvartal A, B, C, D, E, G, H, I, K, N og S

De områdene som er vedtatt bevart er definert på kart. Den enkelte grav med bevaringsverdig utstyr er avmerket på godkjent gravkart for hvert enkelt felt. Hver enkelt grav i området som har bevaringsverdig utstyr, er registrert på særskilt skjema.

Gravfester som er berørt av vedtaket, underrettes særskilt. Det gjøres skriftlig avtale med eieren/festeren om bevaring.

Bevaring av gravminnet skal ikke være til hinder for videre bruk av gravstedet, men Bodø kirkelige fellesråd kan kreve urnedsettelse der hensyn til bevaring av gravutstyret er i konflikt med gjennomføring av kistebegravelse.

Navnetilføyer på bevaringsverdig gravutstyr kan skje på gravminnets skriftflate(r). Det tillates ikke påført andre navn enn på personer som er gravlagt i gravstedet. Dersom det ikke er mulig å føye flere navn og data på gravminnet, kan det monteres en liggende navneplate på gravstedet. Størrelse og plassering av navneplate skal i hvert tilfelle godkjennes av Bodø kirkelig fellesråd. Gravutstyret skal ikke tilføres nye elementer i form av lykter, vaser, figurer e.l. Eksisterende gravutstyr som er en del av det opprinnelige gravminnet eller utsmykningen skal ikke fjernes.

Gravutstyr som er yngre enn 60 år kan flyttes eller fjernes. Ved vurdering av nytt utstyr skal det legges særlig vekt på materialbruk, form og størrelse, slik at det nye utstyret i størst mulig grad harmonerer med det som er bevart. Nytt utstyr må i hvert enkelt tilfelle godkjennes av Bodø kirkelig fellesråd .

Når festeavtale for grav med bevaringsverdig gravutstyr avsluttes, vurderer Bodø kirkelig fellesråd å overta vedlikehold av gravutstyret. Graver med gravutstyr som er vurdert som meget bevaringsverdig skal som regel ikke tas i bruk igjen til ny gravlegging.

Framtidig bruk av graver med bevaringsverdig gravutstyr

Gravlegging / urnenedsettelse

Gravene kan fremdeles brukes som tidligere. Det må tas stilling til om graver med spesielt store og tunge gravminner og gravplater ikke lenger skal tillates brukt til kistegraver. Dette er først og fremst et praktisk spørsmål som har liten betydning for selve bevaringsplanen, men som må tas alvorlig av hensyn til de ansatte på gravplassen.

Feste - opphør av festeavtale

Alle graveiere beholder sine festeavtaler og rettigheter vedrørende bruk av gravstedet. Det forutsettes også at de fremdeles dekker utgifter til stell og vedlikehold.

Graver hvor festet er gått ut og ikke ønskes fornyet av familien overtas av Bodø kirkelig fellesråd.

Varsling av festere av graver med bevaringsverdige gravminner - inngåelse av avtale

Når bevaringsplanen er vedtatt må alle graveiere innenfor bevaringsområdet varsles med orientering om hvilke konsekvenser bevaringsplanen har. I denne forbindelse sendes de oppdaterte gravplassvedtektene med. For graver med bevaringsverdige gravminner sikrer vedtektene at gravminnet ikke endres eller tilføyes elementer som forringer verdien. Det gis også føringer for påføring av nye navn når det opprinnelige gravminnet er fullt. Det at gravminnet foreslås bevart skal imidlertid ikke være til hinder for bruk av gravstedet.

På bakgrunn av gravplassvedtektene inngås en avtale med fester.

Punkter som avtalen bør inneholde:

1. Bevaring av gravminnet skal ikke være til hinder for videre bruk av gravstedet, men Bodø kirkelig fellesråd kan kreve urnenedsettelse der hensyn til bevaring av gravutstyret er i konflikt med gjennomføringen av kistebegravelse.
2. Gravminnet skal ikke fjernes eller erstattes. Når festeavtalen opphører overtas gravutstyret av Bodø kirkelig fellesråd.
3. Gravutstyret skal ikke tilføres nye elementer i form av lykter, vaser, figurer eller lignende. Eksisterende gravutstyr som er en del av det opprinnelige gravminnet eller utsmykningen skal ikke fjernes.
4. I de tilfellene hvor gravminnets tekstflate er full, legges en enkel gravplate i bakken, i høyde med terreng. Navnetilføyer ved slike gravminner skal godkjennes av Bodø kirkelig fellesråd.

Gjenbruk av graver med bevaringsverdig gravutstyr

Det anbefales at graver med gravminner, som er vurdert som bevaringsverdige, som regel ikke tas i bruk til ny gravlegging etter at festet har opphørt.

Der det fortsatt er ønske om å bruke graven, men hvor gravminnet ikke har plass til flere navn anbefaler vi at man kan tillate å legge til et nytt gravminne i form av en liggende plate, samtidig som det gamle bevaringsverdige gravutstyret opprettholdes. Det anbefales at graver av denne typen bare tillates brukt til nedsetting av urner, dvs. at gravstedet festes som en urnegrav.

Vi anbefaler at gravminner ikke gjenbrukes. Når en bevarer kulturminner på en gravplass er det viktig å skille mellom det som er kulturminner og nye gravareal. Autentisitet, at det er uendret og fremstår som opprinnelig, er et viktig kriterium for et kulturminne. Når en flytter, sliper ned, fjerner dekor, setter på nye navn, mister gravminnet all autentisitet og er ikke lenger et kulturminne. I stedet sår det tvil om hva som har vært skikk i gammel tid. Gjenbruk er derfor til ulempe for gravplassen som kulturmiljø.

Gravsteinen kan derimot være egnet til gjenbruk som materialressurs, men da må steinen gis en helt ny utforming med et moderne formspråk. For eksempel kunne en tatt disse i bruk til å lage navneplater i bakken i tilknytning til de bevaringsverdige gravminnene. Fordelen med det er muligheten for lik steintype.

Gravminner uten bevaringsverdi i bevaringsområdet

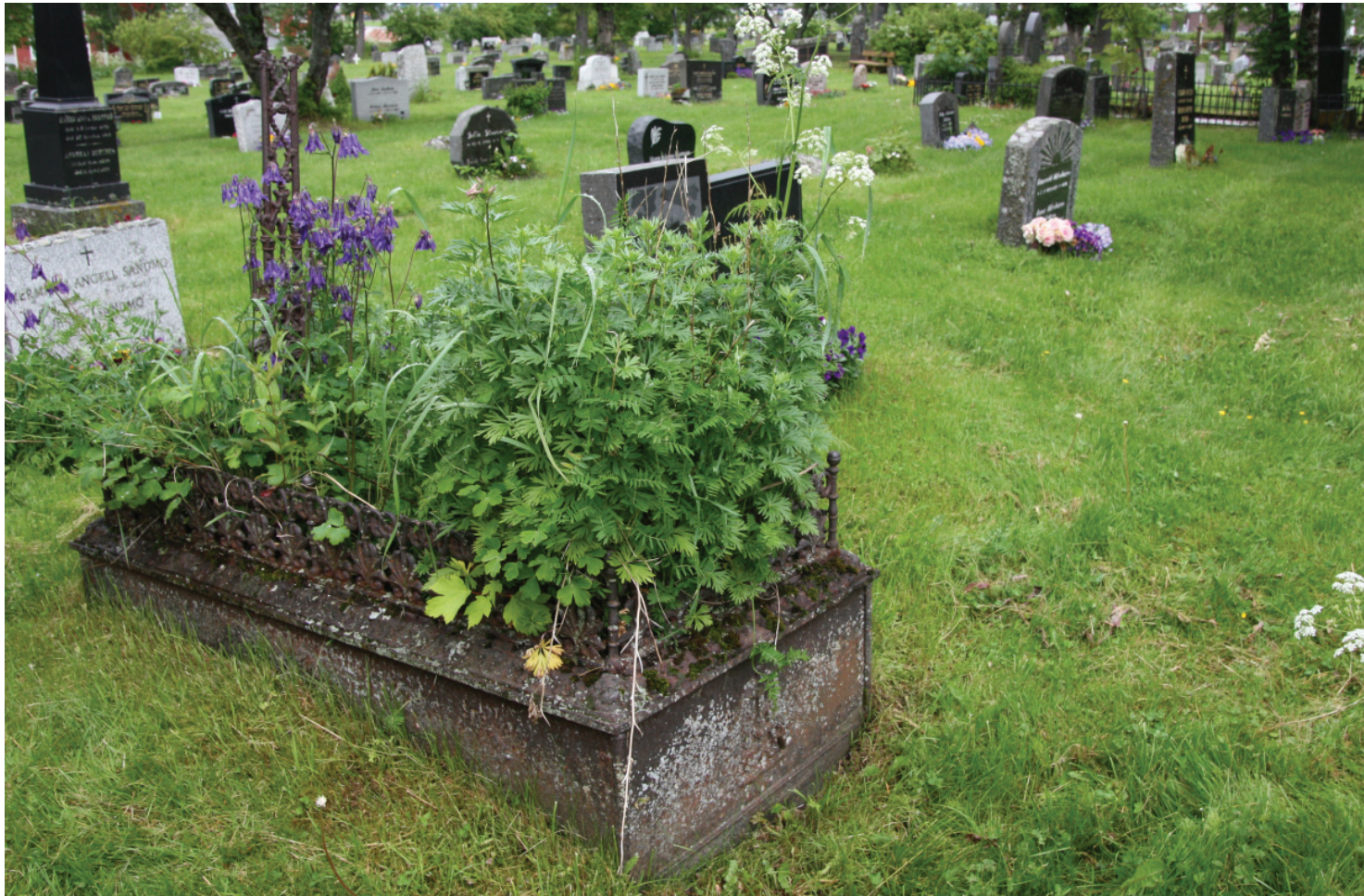
Restriksjoner på valg av gravminner

Innenfor bevaringsområdene ligger det graver uten bevaringsverdig gravminner og gravutstyr som fortsatt kan være i bruk. Bevaring av gravminner skal ikke være til hinder for videre bruk av graven, men ved utskifting av disse legges det føringer for valg av nye gravminner. I føringene tilstrebes det at nye gravminner har enkle klassiske geometriske former og at løse dekorgjenstander som lykter og fugler bør unngås. Ved montering av nytt gravminne må dette i hvert enkelt tilfelle godkjennes av Bodø kirkelige fellesråd.

Varsling av gravfestere

Gravfestere av gravsteder som ligger innenfor et bevart gravmiljø, men hvor det ikke er knyttet bevaringsverdi til gravminnet, må også varsles om at det gjelder særskilte bestemmelser for valg av gravutstyr på kvartalene A, B, C, D, E, G, H, I, K, N og S på Bodin kirkegård.

Dersom fester ikke ønsker å forlenge feste av graven anbefales det at graven tas ut av bruk.

Eksempel på gravramme som bør heves og settes på grusbed.

Restaurering av gravutstyr

Mange av gravminnene har behov for restaurering. Det er viktig at gravminnene som nå er plukket ut for bevaring settes i stand, slik at disse ikke går tapt.

Alle gravminner som står skjevt må rettes opp.

Steingravminner må vaskes med jevne mellomrom. Mose må alltid fjernes da den holder på vannet og medfører forvitring når det blir frost. Lav på harde bergarter utgjør derimot i liten grad noen fare for gravminnet. Lav kan være, i motsetning til mose, en verdi for kulturminnet i det den tilfører gravminnet patina. I slike tilfeller bør skriftflaten holdes fri for lav, mens man i mindre grad behøver å gjøre tiltak på gravminnets kanter og bakside. Det er viktig at gravminnene ikke vaskes for hardt; sandblåsing og høytrykksspyling vil ødelegge gravminnet og må ikke brukes. Veiledning på metode for vasking av gravminner finnes i boken «Gravminner gjennom tusen år» av Helge Klingberg.

Mose er spesielt uheldig for gravminner i betong, da overflaten på gravminnet brytes ned når mose vokser der. Gravminner av betong bør derfor rengjøres oftere enn gravminner av stein.

Gravplatene, både i støpejern og stein, bør løftes opp og legges i grusbed. De blir lett overgrodd når de ligger i gress og de er da mer utsatt for å bli ødelagt. Gravplatene i seg selv ser imidlertid ut til å være i god tilstand.

På en del gravminner er skriften blitt uleselig. Oppfrisking av innskrifter på bevaringsverdige gravminner er imidlertid et arbeid for eksperter.

Familiegravstedene som enten er omrammet av en steinramme i gulvnivå eller omkranset av et gjerde var opprinnelig ikke anlagt med kortklipt gressplen slik det er i dag. Ved å gå tilbake til eldre bilder fra kirkegårdene i Bodø, vil det kunne være mulig å få et inntrykk av hva som var tradisjonen med hensyn til gulvet i denne type familiegravsteder. Antagelig var det skjellsand eller en form for lys singel som var mest brukt. Ved å tilbakeføre det opprinnelige gulvmaterialet i disse familiegravstedene, vil disse gravmiljøene tre tydelig fram i kontrast til de omkringliggende gressplene.

Reparasjon av gravminner i støpejern eller smijern er et arbeid for eksperter. Slike tiltak bør planlegges som egne prosjekter. Selv om gravfesterene i teorien har ansvar for istandsetting av sine gravsteder, vil det i mange tilfelle være vanskelig å få gjennomført tiltak hvis ikke det offentlige yter økonomisk støtte. Riksantikvaren har tidligere gitt tilskudd til tilsvarende prosjekter som

dette og det ville være fornuftig å undersøke mulighetene omkring det.

Her vil vi spesielt gjøre oppmerksomme på den store gravrammen av smijern i felt D. Dette er et fremragende smijernsarbeid som det knapt kan finnes sidestykke til i Norge. Denne gravrammen er i ferd med å ruste i stykker. Istandsetting av gjerdet krever spesialkompetanse og det anbefales at man søker faglige råd om hvordan man går frem for å sette det i stand. Ved Norsk folkemuseum har de en konservator som er ekspert på jern, som kan kontaktes om dette: Jan Petter Brennsund (jan.petter.brennsund@norskfolkemuseum.no).

Kilder

Klingberg, H. (2013) Gravminner gjennom tusen år. Stokke: E-forl. 144 s.

Klingberg, H., Sørmoen, O. og Wefald, A. (2005). Kirkegården: et levende kulturminne. Oslo: ARFO. 142 s.

Verneplangruppa, utnevnt av Bodø kirkelige fellesråd. (ca 2010). Gravplan Bodin.

Vedlegg

Skjema med kategorisering av gravminner i stilepoker

Vedlegget viser alle foto av gravminner som vi har vurdert som aktuelle mht. bevaring jf. kart 2, side 7.

Gravminnene er sortert etter stilepoker som beskrevet på side 11 og med en underinndeling som baserer seg på formtyper.

Gravminner som ikke foreslås bevart er markert med et rødt kryss jf. kart 3, side 8.

Unike enkeltstående gravminner er markert med rød ramme rundt bildet jf kart 4, side 9

Fram til ca. 1930

Liggende gravplater

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal C

Kvartal A
Rekke

Kvartal B

Kvartal C

Obelisker

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal C

Kvartal A

Kvartal A

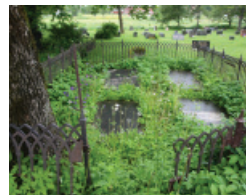
Kvartal B

Kvartal C

Kvartal A

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal D

Kvartal B

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal G

Kvartal B

Kvartal B

Kvartal D

Kvartal G/H

Kvartal K

Kvartal B

Kvartal E

Kvartal G/H

Kvartal K

Kvartal B

Kvartal G

Kvartal H

Kvartal K

Kvartal C
Ivaretatt i flere kvartal

Kvartal G

Kvartal H
Ivaretatt i flere kvartal

Kvartal M
Ivaretatt i flere kvartal

Kvartal D

Kvartal G

Kvartal H
Ivaretatt i flere kvartal
Tapt verdi pga. hard
sliping

Høyreiste steler

Kvartal D

Kvartal G

Kvartal K

Kvartal A

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal C
UNIKT enkeltstående
gravminne

Kvartal D
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal C
Ivaretatt i kvartal K
Tapt verdi pga. hard
sliping

Kvartal E

Kvartal B

Kvartal B
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal C

Kvartal E

Kvartal B

Kvartal C
Ivaretatt i kvartal K
Tapt verdi pga. hard
sliping

Kvartal C

Kvartal G

Kvartal B

Kvartal C
Ivaretatt i kvartal B

Kvartal C
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal G

Kvartal B

Kvartal C

Kvartal D

Kvartal G

Kvartal G

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal H
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal K

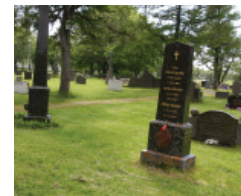
Kvartal K

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal K

Kvartal L

Kvartal L

Kvartal C

Kvartal S

Kvartal A

Kvartal M
Ivaretatt i kvartal E
og M

Kvartal G/H

Fra ca. 1920 til 1956

Svart/mørk stein med
dekorative elementer

Kvartal B
Første gravlagte 1957.
Foreslås vernet, viktig
for gravmiljøet.

Kvartal M

Kvartal G

Kvartal A
Ivaretatt i kvartal C

Kvartal B

Kvartal O
Ivaretatt i helhetlig
gravmiljø på Bodø
kirkegård (kvartal
27-52)

Kvartal I

Kvartal A

Kvartal B

Kors

Kvartal I

Kvartal A

Kvartal B

Kvartal C

Kvartal O
Ivaretatt i kvartal C

Kvartal A

Kvartal B
Ivaretatt i helhetlig
gravmiljø på Bodø
kirkegård (kvartal
27-52)

Kvartal B

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal C
Representant
gravminne i kvartal A

Kvartal E

Kvartal E

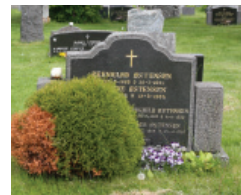
Kvartal E

Kvartal D

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal D

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

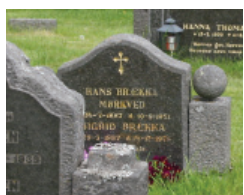
Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal G/H

Kvartal M
Ivaretatt i helhetlig gravmiljø på Bodø kirkegård (kvartal 27-52)

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal H
Ivaretatt i helhetlig gravmiljø på Bodø kirkegård (kvartal 27-52)

Kvartal N

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal E

Kvartal N

Kvartal E

Kvartal E

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal E

Kvartal N

Kvartal E

Kvartal G

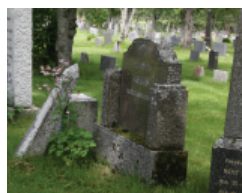
Kvartal L
Ivaretatt i helhetlig gravmiljø på Bodø kirkegård (kvartal 27-52)

Kvartal N

Kvartal E

Kvartal G

Kvartal M

Kvartal N

Kvartal N

Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal N

Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal N

Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal O

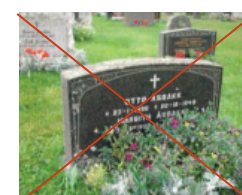
Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal N

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal O

Kvartal O
Ivaretatt i kvartal E

Kvartal B

Kvartal G/H

Kvartal P
Ivaretatt i kvartal E
og N

Andre

Kvartal B

Kvartal K
Ivaretatt i kvartal B

Kvartal P
Ivaretatt i kvartal E
og N

Kvartal A
UNIKE enkeltstående
gravminner (3 stk)

Kvartal B

Kvartal O
Ivaretatt i kvartal E

Barnegraver

Kvartal A
UNIKT enkeltstående
gravminne

Kvartal C
Tapt verdi pga. hard
sliping

Kvartal O
Ivaretatt i kvartal E

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal A

Kvartal C
UNIKT enkeltstående
gravminne

Kvartal O

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal B

Kvartal G/H

Kvartal P
Ivaretatt i kvartal E
og N

Kvartal I
Ivaretatt på Bodø
kirkegård (kvartal
27-52)

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S

Kvartal S
Representerer
gravminner i kvartal I

Kvartal I
Ivaretatt i kvartal S